

DEJINY STREDOVEKU

RUDOLF STEINER

GA 51

IV. Arabský vplyv v Európe

8. novembra 1904, Berlín

Bežný predsudok je vyjadrený v zásade: Ľudská evolúcia napreduje v pravidelnej postupnosti, vývoj historických udalostí nerobí žiadne skoky. S tým súvisí ďalší predsudok; lebo je nám tiež povedané, že príroda nerobí žiadne skoky. Toto sa opakuje znova a znova; ale je to nepravdivé ako pre prírodu, tak aj pre históriu. Nikdy nevidíme prírodu robiť obrovský pokrok bez skokov. Jej pokrok nie je postupný; naopak, po malých procesoch nasledujú dôležité výsledky a tie najdôležitejšie zo všetkých vyplývajú zo skokov. Dalo by sa vymenovať veľa prípadov, v ktorých príroda napreduje tak, že môžeme pozorovať prechod foriem do ich pravého opaku.

V dejinách je to obzvlášť dôležité, pretože tu máme dve významné udalosti, ktoré sa postupne pripravovali, ale potom odišli, aby nakoniec urobili svoj pokrok skokom vpred:

1. Zakladanie slobodných miest na začiatku stredoveku.
2. Veľké vynálezy a objavy na konci stredoveku.

Dejiny sa pri prechode z 11. na 12. storočie posúvajú veľmi rýchlo dopredu. Nové formy spoločnosti sa vyvíjajú zo starých. Z toho, že mnoho mužov opustilo svoje domovy, aby sa usadili v mestách, vznikli – po celom Nemecku, Francúzsku, Anglicku, Škótsku a až po Rusko a Taliansko – mestá s novými životnými podmienkami, novými organizáciami, zákonmi a ústavami. Na konci stredoveku nájdeme veľké objavy, plavby do Indie, Ameriky atď. a celosvetový vynález tlače. To všetko nám ukazuje, akú

radikálnu zmenu ovplyvnilo zrodenie nového ducha vedy – prostredníctvom Koperníka.

Boli tým urobené dva rezy; a ak máme študovať stredovek zamyslene, tieto dva javy musia byť umiestnené v správnom svetle. Objavujú sa ako skoky, ale takáto udalosť sa postupne pripravuje, až sa silou lavíny strhne a rúti sa vpred v záplave. Ak ich budeme sledovať krok za krokom, bude jasné, že tieto dve udalosti boli pripravené v živote Germánov. Uvidíme, za akých okolností dostali Frankovia takú veľkú moc, taký vplyv na usporiadanie európskych vzťahov. Na tento účel musíme pochopiť charakter tejto rasy, nevyhnutnú metamorfózu priemyselných vzťahov a silné prenikanie kresťanstva v 4. storočí. Tieto dve veci naznačujú zmenu v živote Germánov. Podmieňujú evolúciu stredoveku. Bolo by zbytočné sledovať všetky putovania Germánov, vidieť, ako Odoaker zosadil z trónu posledného západorímskeho cisára, ako Gótotov vyhnal z Itálie cisár Justinián, ako sa Longobardi zmocnili severnej Itálie – vidíme to isté okolnosti uzákonené znova a znova.

V južných oblastiach, kde Gemani našli už pevne stanovené politické a priemyselné podmienky, zmizli osobitosti ich vlastných kmeňov; stratili všetok význam. O Gótoch, Gepidae atď. už nič nepočujeme, zmizli, dokonca aj na svoje mená. Na rozdiel od toho sa Frankovia dostali do slobodného, ešte nepevného stavu, kde ešte neexistovalo vážne privlastňovanie, a vďaka tejto politickej konfigurácii sa Frankovia stali vládnucou rasou.

Teraz musíme vidieť, ako sa tieto vyvíjali v ríši Frankov, v tej, ktorú nazývame Merovejské kráľovstvo. Nebolo to vlastne nič iné ako mnoho malých kráľovstiev, ktoré vznikli tým najprirodzenejším spôsobom. Merovejci zostali ako víťazi, keď prekonali ostatných, ktorí im boli pôvodne rovní. Všetky tieto kráľovstvá vznikli nasledujúcim spôsobom: nejaký malý kmeň sa zatúlal, podrobil si obyvateľov a rozdelil pôdu tak, že všetci členovia dostali malý alebo veľký majetok. Celé panstvo bolo teda založené na vlastníctve pôdy. Najmocnejší dostali najväčšiu doménu. Na obrábanie týchto pozemkov bolo zamestnaných veľké množstvo ľudí, časť odobraných obyvateľom, časť však tvorili vojnoví zajatci, z ktorých sa robili robotníci. Jednoducho vďaka tomuto rozdielu medzi vlastníctvom menšieho alebo väčšieho množstva pôdy, rozvíjali sa mocenské vzťahy. Najväčším vlastníkom pôdy bol kráľ. Jeho sila bola založená na jeho majetku - to je charakteristická vlastnosť. Z týchto silných vzťahov sa vytvorili vzťahy práv a je zaujímavé sledovať, ako k tomu došlo. Iste nachádzame medzi germánskymi kmeňmi zákony založené na zvykoch, ktoré sa vyvinuli v dávnych dobách, kým sme o nich vôbec nevedeli. Medzi menšími kmeňmi sa všetci ľudia zhromaždili, aby vykonávali spravodlivosť; neskôr sa členovia kmeňa zišli až 1. marca, aby sa poradili o

svojich obavách. Teraz však veľký statkár nezodpovedal ostatným za to, čo urobil na svojom vlastnom majetku. Pravda, medzi rôznymi kmeňmi nachádzame konzervatívne lipnutie na starých normatívnych zákonoch. Nájdeme ich uchované po dlhé obdobia u Sasov, Durínsky a Frízovia, tiež medzi Cheruskami, ktorých kmeň si ich držal dlhšie, ako sa všeobecne verilo. Iné to bolo tam, kde sa rozvinulo veľké vlastníctvo pôdy, pretože majiteľ, absolútny vo svojom vlastnom vlastníctve, sa stal tiež nezodpovedným. Z tejto nezodpovednosti vzniklo nové právne postavenie, v ktorom sa uplatňovala mocenská právomoc, právomoc polície. Ak spáchal priestupok iný, bol za to povolaný na zodpovednosť; ak to urobil ten nezodpovedný, ten istý priestupok sa považoval za zákonný. Čo bolo nezákonné medzi tými, ktorí nemali moc, bolo legálne medzi mocnými. Dokázali zmeniť silu na pravú. sa stal tiež nezodpovedným. Z tejto nezodpovednosti vzniklo nové právne postavenie, v ktorom sa uplatňovala mocenská právomoc, právomoc polície. Ak spáchal priestupok iný, bol za to povolaný na zodpovednosť; ak to urobil ten nezodpovedný, ten istý priestupok sa považoval za zákonný. Čo bolo nezákonné medzi tými, ktorí nemali moc, bolo legálne medzi mocnými. Dokázali zmeniť silu na pravú. sa stal tiež nezodpovedným. Z tejto nezodpovednosti vzniklo nové právne postavenie, v ktorom sa uplatňovala mocenská právomoc, právomoc polície. Ak spáchal priestupok iný, bol za to povolaný na zodpovednosť; ak to urobil ten nezodpovedný, ten istý priestupok sa považoval za zákonný. Čo bolo nezákonné medzi tými, ktorí nemali moc, bolo legálne medzi mocnými. Dokázali zmeniť silu na pravú.

Týmto spôsobom mohli Frankovia ďalej rozšíriť svoju moc a najmä na severovýchode mohli dobyť veľké územia. V čase, keď vojna nasledovala po vojne, boli tí menej mocní odkázaní na ochranu mocnejších. Tak vznikol lénny a vazalský systém, ktorý povolal selekciu mocných mužov. Potom sa objavila dohoda o prevode určitých práv prostredníctvom zmlúv.

Veľký pozemkový majetok, kráľovský majetok, si vyžadoval osobitné zákonné podmienky, ktoré mohol kráľ alebo vlastník previesť na iných. Spolu s pozemkom by sa preniesla aj právomoc a policajná právomoc. Vznikol kráľovský zákon a zákon malého vazala. Ako výsledok tejto inovácie vidíme rozvoj silnej úradníckej triedy, nie na základe štipendií, ale na základe vlastníctva pôdy. Takýmito sudcami boli najvyšší sudcovia. Na začiatku, keď ešte museli brať ohľad na práva mocných kmeňov, boli povinní rešpektovať staré zákony. Postupne sa však ich postavenie stalo absolútnym súdom, takže postupom času sa vo Francúzsku popri kráľovstve sformovala akási oficiálna aristokracia, ktorá sa stala rivalom kráľovského panstva.

Tak sa v 6. storočí rozvinula rivalita medzi panovníkom a novou šľachtou, ktorá nadobudla najväčší význam.

Pôvodnú vládnucu rasu, ktorá vzišla z Merovejcov, veľkých vlastníkov pôdy, vystriedali Carlovingovci, ktorí pôvodne patrili k oficiálnej aristokracii. Boli starostmi paláca vládnucej rasy, ktorú zvrhla rivalita aristokratických úradníkov. V podstate teda išlo o vlastníctvo veľkého majetku, ktorý bol základom mocenských vzťahov; a najsilnejší morálny prúd cirkvi, musel iniciovať svoju vládu týmto okružným spôsobom cez veľkostatkára.

Charakteristickým znakom franskej cirkvi bolo, že na začiatku nepredstavovala nič iné ako množstvo veľkých vlastníkov pôdy; vidíme vzostup biskupstiev a opátstiev a vazalov, ktorí sa dali pod ochranu Cirkvi, aby od nej dostali léna. Tak vznikli bok po boku s veľkými svetskými vlastníkami pôdy aj klerikálni vlastníci. To je dôvod, prečo vidíme tak malú hĺbku a prečo duchovný prvok, ktorý nachádzame v kresťanstve, je v podstate spôsobený cudzím vplyvom. Nebola to franská rasa, ale muži z Britských ostrovov, ktorým sa podarilo vytvoriť tie mocné prúdy, ktoré potom tiekli na východ. Na Britských ostrovoch bolo veľa vzdelaných mužov a zbožných mníchov hlboko zapojených do práce. Urobila sa skutočná práca, ako môžeme vidieť najmä obnovením platonizmu a jeho spojenectvom s kresťanstvom. Vidíme, že odtiaľto vychádza mysticismus, dogmatizmus, ale aj nadšenie a pátos. Odtiaľto pochádzajú prví misionári: Columba, Gallus a Winfried-Boniface, konvertita Nemcov. A keďže títo prví misionári nemali na mysli nič iné ako duchovnú stránku kresťanstva, nemali sklon prispôbiť sa podmienkam franských kmeňov. Bola to ich liečivá cnosť a najmä prostredníctvom Bonifáca zistili, že ich hlavný vplyv sa uplatňoval medzi Východnými Germánmi. Z tohto dôvodu získaval Rím v tomto čase v ríši Frankov čoraz väčší vplyv. Dva heterogénne prvky sa spojili: drsná sila Germánov a duchovná sila kresťanstva. Zapadli do seba tak, že sa zdá úžasné, ako sa tieto kmene podriadili kresťanstvu a ako kresťanstvo samo upravilo svoju povahu, aby sa prispôbilo Germánom. Títo misionári pracovali inak ako franskí králi, ktorí šíрили kresťanstvo silou zbraní. Nebolo to vnútené do ich duší ako niečo cudzie; ich miesta uctievania a posvätné zvyky boli zachované; ich praktiky a osobnosti boli tak rešpektované, že na šírenie nového obsahu boli použité staré inštitúcie. Je zaujímavé všimnúť si, ako sa zo starého stáva odev, z nového sa stáva duša. Od kmeňa Sasov máme správu o Ježišovom živote: všetky detaily týkajúce sa postavy Ježiša boli odeté do germánskeho odevu. Ježiš sa zjavuje ako nemecký vojvoda; jeho styk s učeníkmi pripomína kmeňové zhromaždenie. *Heiland*.

Starovekí hrdinovia sa premenili na svätých; staroveké sviatky a rituálne zvyky sa stali kresťanskými. Veľa z toho, čo sa dnes javí ako výlučne kresťanské,

bolo v tom čase prenesené z pohanských zvykov. Vo Franskej ríši naopak vidíme v cirkevnom kresťanstve prostriedok na upevnenie moci; franský zákonník začína vzývaním „Krista, ktorý miluje Frankov nad všetky ostatné národy“. V časoch, keď britskí misionári predstavovali morálny vplyv kresťanstva, značne vzrástol aj vplyv rímskej cirkvi. Franskí králi sa snažili o spojenectvo s pápežstvom. Longobardi sa zmocnili Talianska a obťažovali najmä rímskeho biskupa. Boli to árijskí kresťania. Preto sa rímsky biskup obrátil o pomoc najskôr na Frankov, zároveň ponúkol svoj vplyv Frankom. Tak sa stal franský kráľ ochrancom pápeža; a pápež pomazal kráľa. Preto franskí králi odvodzovali svoje vznešené postavenie, svoju dôstojnosť od tohto pápežského svätorečenia. Bolo to vylepšenie toho, čo Frankovia videli v kresťanstve. To všetko sa odohralo na západe, v 7. storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. Tak sa stal franský kráľ ochrancom pápeža; a pápež pomazal kráľa. Preto franskí králi odvodzovali svoje vznešené postavenie, svoju dôstojnosť od tohto pápežského svätorečenia. Bolo to vylepšenie toho, čo Frankovia videli v kresťanstve. To všetko sa odohralo na západe, v 7. storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. Preto franskí králi odvodzovali svoje vznešené postavenie, svoju dôstojnosť od tohto pápežského svätorečenia. Bolo to vylepšenie toho, čo Frankovia videli v kresťanstve. To všetko sa odohralo na západe, v 7.

storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. Preto franskí králi odvodzovali svoje vznešené postavenie, svoju dôstojnosť od tohto pápežského svätorečenia. Bolo to vylepšenie toho, čo Frankovia videli v kresťanstve. To všetko sa odohrало na západe, v 7. storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. To všetko sa odohrало na západe, v 7. storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. To všetko sa odohrало na západe, v 7. storočí. Toto spojenectvo medzi pápežstvom a franskou autoritou vytvorilo postupnú prípravu na následnú vládu Karola Veľkého. Takto vidíme uskutočnenie dôležitých duchovných a spoločenských zmien. To samo osebe by však nevedlo k udalosti, ktorá sa ukázala ako najdôležitejšia, k materiálnej revolúcii: k zakladaniu miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. materiálna revolúcia: zakladanie miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku. materiálna revolúcia: zakladanie miest. Vo franskej kresťanskej kultúre totiž niečo chýbalo, hoci mala výkonnosť, intelekt a hĺbku.

To, čo nazývame Veda, čisto externá Veda, pre nich neexistovalo. Nasledovali sme len materiálne a morálne hnutie. Veda, ktorá medzi nimi bola, zostala na rovnakej úrovni ako pri ich prvom kontakte s kresťanstvom. A tak ako sa franské kmene nezaujíjali o zdokonaľovanie svojho jednoduchého poľnohospodárstva a nikdy nepomýšľali na jeho hospodársky rozvoj, podobne sa cirkev len snažila budovať svoj morálny vplyv. Primitívne obrábanie pôdy neprinášalo žiadne zvláštne ťažkosti, ako napríklad v Egypte, ktoré viedlo k vývoju fyziky, geometrie a technickej vedy. Všetko tu bolo jednoduchšie,

primitívnejšie; tak už zaužívané finančné obchodovanie ustúpilo opäť výmennému obchodu.

Európska kultúra teda potrebovala nový stimul a nedá sa pochopiť bez toho, aby sme tento podnet vzali do úvahy. Z Ázie, z Ďalekého východu, odkiaľ kedysi prišlo kresťanstvo, prišla teraz táto nová kultúra od Arabov. Náboženstvo, ktoré tam založil Mahomet, je svojím obsahom jednoduchšie ako kresťanstvo. Duchovný obsah mohamedánstva je v podstate založený na jednoduchých monoteistických ideách obmedzených na božskú základnú bytosť, ktorej povaha a forma nie je podrobne skúmaná, ale ktorej vôľi sa ľudia odovzdajú, pretože majú vieru. Preto toto náboženstvo vytvára hrdú dôveru v túto vôľu, dôveru, ktorá vedie k fatalizmu, k úplnému odovzdaniu sa. Takto bolo možné, aby tieto kmene v priebehu niekoľkých generácií rozšírili arabskú nadvládu nad Sýriou, Mezopotámiou a severnou Afrikou až do ríše Vizigótov v Španielsku,

Do európskej kultúry tak vtieklo niečo celkom nové, úplne iného charakteru. Duch kultúry arabizmu nebol naplnený dogmou o anjeloch a démonoch atď., ale práve tým, čo chýbalo kresťanským germánskym kmeňom, totiž vonkajšou vedou. Tu nájdeme všetky tieto vedy – medicínu, chémiu, matematické myslenie – dobre rozvinuté. Praktický duch prenesený z Ázie do Španielska našiel uplatnenie v námorníctve atď. Bol prenesený vo chvíli, keď si tam nevedecký duch založil svoje kráľovstvo. Maurské mestá sa stali centrami serióznej vedeckej práce; vidíme tu kultúru, ktorú nemôžu neobdivovať všetci, ktorí ju poznajú. Humboldt o tom hovorí: „Táto hĺbka, táto intenzita, táto presnosť poznania nemá v dejinách kultúry príklad. Maurskí intelektuáli mali široký rozhľad a hĺbku myslenia; a nielenže, ako Germani, prijali grécku vedu, ale ďalej ju rozvíjali. Aristoteles tiež naďalej žil medzi nimi, ale s Arabmi to boloskutočný Aristoteles, ktorý bol so širokým rozhľadom poctený ako otec vedy. Je zaujímavé vidieť, ako tu pokračovala existencia alexandrskej kultúry, ktorá sa začala v Grécku, a tým sme upevnili jeden z najpozoruhodnejších prúdov v ľudskej mysli. Arabi položili základy objektívnej vedy. Od nich to prúdilo v prvom rade do anglosaských kláštorov v Anglicku a Írsku, kde teraz sídlila stará energická keltská krv. Je zvláštne vidieť, aký aktívny styk bol zavedený medzi nimi a Španielskom a ako tam, kde bola prítomná hĺbka mysle a schopnosť myslieť, veda ožila prostredníctvom Arabov.

A je pozoruhodným javom, že Arabi, ktorí sa najskôr zmocnili celého Španielska, boli čoskoro navonok dobytí Frankami pod vedením Karola Martela v bitke pri Poitiers v roku 732. Týmto víťazstvom sa fyzická sila Frankov prekonal fyzickú silu Maurov. Ale duchovná sila Arabov zostala

neporaziteľná; a tak ako kedysi grécka kultúra triumfovala v Ríme, tak arabská kultúra dobyla Západ v opozícii voči víťazným Germani. Teraz, keď vznikla veda, ktorá bola potrebná na rozšírenie horizontu obchodu a svetového styku, keď mestská kultúra, vidíme, že to bol arabský vplyv, ktorý sa tu prejavil. Prichádzajúce celkom nové prvky sa snažili prispôbiť starým. Vidíme, že Walther von der Vogelweide vyjadril zmätok, ktorý môže napadnúť každého, kto s otvorenou myslou sleduje konfliktné prúdy stredoveku. Básnik videl, ako sa germánske kmene usilovali o moc a ako z kresťanstva prúdil opačný prúd. To, čo pretieklo stredovekom, premenil Walther von der Vogelweide na pocit v nasledujúcom smutnom opise:

*Žiadna odpoveď mi neprišla na um
Ako môžu ľudia prísť na tieto tri veci,
aby žiaden človek nemusel zahynúť.
Dve sú česť a svetské statky ;
Tieto si často navzájom škodia.
Tretia, najväčšia zo všetkých,
sa jednoducho páči Bohu . Túžil som ich mať v jednej svätyni,
žiaľ, to nikdy nemôže byť!
Lebo svetské dobrá a česť
neprebývajte v jednom ľudskom srdci
spolu s milosťou Božou.
Prekážky sú všade,
nevera kladie nekonečné pasce,
povýšená sila znižuje všetkých ľudí.
Tak mier a právo sú vykonané až do smrti.
Traja nikdy nenájdu útočisko
Kým títo dvaja nebudú uzdravení a zdraví.
Čoskoro uvidíme, aké ťažké bolo pre človeka stredoveku spojiť tieto tri veci vo
svojom srdci a ako tieto tri viedli k veľkým bojom, ktoré rozdelili tento vek na
kusy.*